

OPEX

www.opex.ir
mail@opex.ir

بررسی تنظیم بازار روغن پایه (تصفیه اول) و مزایای طرح پیشنهادی
اتحادیه صادرکنندگان فرآورده‌های نفت، گاز و پتروشیمی ایران

شناسنامه گزارش:

تهیه کننده: واحد پژوهش اتحادیه صادرکنندگان فرآورده‌های نفت، گاز و پتروشیمی ایران

نویسنده: رکسانا اسدی منش

اظهار نظر کنندگان: هیئت رئیسه کمیسیون روانکارهای خودرویی و صنعتی، محبوبه آشوری

ناظر: فریدون اسعدی، سعید رفیعی فر

تاریخ انتشار: مهر ۱۴۰۱

فهرست مطالب

- ۱-مقدمه..... ۳
- ۲-فرآیند کلی پالایش روغن در پالایشگاه..... ۴
- ۳-پالایشگاه‌های روغن‌سازی در ایران..... ۷
- ۴-پیشنهاد کوتاه‌مدت اتحادیه اوپکس مبنی بر عرضه ۶۰۰۰ تن انواع روغن پایه در بورس ۱۴
- ۵-آثار اجرایی شیوه عرضه هفتگی ۶۰۰۰ تن در بورس..... ۱۶
- ۶-طرح پیشنهادی مکانیسم عرضه روغن پایه (تصفیه اول) توسط اتحادیه اوپکس ۲۰
- ۷-مزایای طرح پیشنهادی مکانیسم عرضه روغن پایه (تصفیه اول) توسط اتحادیه اوپکس..... ۲۲

۱- مقدمه

صنعت روانکارها و تولید روغن‌های خودرویی و صنعتی به عنوان یکی از صنایع پایین دست صنعت پالایش نفت، عمری نسبتاً طولانی در ایران دارد، به ویژه همگام با توسعه صنعت خودرو در ایران و افزایش میل مصرف‌کنندگان ایرانی به استفاده از خودرو از دهه ۷۰ میلادی به بعد، صنعت روانکارها و روغن‌سازی صنعتی نیز وارد دوره جدیدی از توسعه و پیشرفت خود شد.

براساس گزارش Mordor Intelligence (۲۰۲۲)، حجم بازار روانکارها در منطقه خاورمیانه در سال ۲۰۲۱ به ۲/۳۷ میلیارد لیتر رسید و پیش‌بینی می‌شود که تا سال ۲۰۲۶، با متوسط نرخ رشد سالیانه ۳/۱۹ درصد به ۲/۷۷ میلیارد لیتر برسد. براساس گزارش مذکور، ایران رتبه اول بازار روانکارها را در منطقه خاورمیانه دارد و برخی از نام‌های تجاری ایرانی در صنعت روغن‌های پایه و روانکارها، جزء شناخته‌شده‌ترین برندهای موجود در بازار منطقه محسوب می‌شوند. در سال ۲۰۲۰، ایران اولین مصرف‌کننده صنعت روانکار در منطقه خاورمیانه بود و حدود ۳۴/۶ درصد از کل مصرف روانکار منطقه را به خود اختصاص داد. طی سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۱۹، مصرف روانکار در ایران ۴/۳۶ درصد افزایش یافته است.

این صنعت در کنار مزایای متعددی که دارد، با برخی چالش‌ها و موانع در مسیر رشد خود نیز مواجه است که می‌توانند به صورتی چشمگیر بر اقتصاد این صنعت تأثیر گذاشته و فرصت‌های پیش‌روی توسعه و اشتغال‌زایی را با تهدید جدی مواجه کنند. یکی از اصلی‌ترین این تهدیدها، کمبود خوراک صنعت روانکارها است. با توجه به ویژگی‌های انحصاری که در عرضه مواد اولیه مورد نیاز واحدهای تولیدکننده روانکارها وجود دارد، عدم عرضه کافی این کالاها منجر به کاهش ظرفیت تولید واحدهای روانکار، کاهش اشتغال و بعضاً تعطیلی آن‌ها منجر شده است.

اگر این نقیصه برطرف شود، می‌توان به ارزش افزوده بیشتر در صنعت تولید روانکارها دست یافت، ضمن اینکه از صادرات مواد خام نیز جلوگیری بعمل خواهد آمد و این امر در راستای احقاق اهداف کلان اقتصادی کشور نظیر رشد اقتصادی، اشتغال‌زایی، افزایش صادرات، جلوگیری از خام‌فروشی، گسترش و افزایش سرمایه‌گذاری، کاهش تورم و ... خواهد بود.

با توجه به اهمیت موضوع بازار روانکارها و روغن موتور در کشور، نظر به اینکه بعضاً عدم تعادل‌هایی در این بازار ایجاد شده است، در این گزارش ابتدا به ارزیابی بازار عرضه روغن پایه، میزان خوراک پالایشگاه‌های روغن‌سازی و سهمیه عرضه پالایشگاه‌ها پرداخته شده است. سپس، آثار اجرایی مصوبه وزارت صنعت، معدن و تجارت به شماره ۶۰/۱۳۳۲۱۳ مورخ ۱۴۰۱/۰۵/۳۱ در خصوص پیشنهاد کوتاه‌مدت اتحادیه اوپکس مبنی بر عرضه هفتگی ۶۰۰۰ تن انواع

روغن پایه بررسی شده و در نهایت، به منظور سامان‌دهی شبکه توزیع و رفع چالش‌های پیش‌روی صنعت روانکارها، پیشنهاد اتحادیه اوپکس به صورت نهایی و مزایای اجرای آن در بلندمدت ارائه گردیده است.

۲- فرآیند کلی پالایش روغن در پالایشگاه

روانکارها از دو جزء اصلی روغن پایه و مواد افزودنی تشکیل می‌شوند و شرکت‌های تولیدکننده روغن پایه، ماده اولیه مورد نیاز خود یعنی برش لوب‌کات (Lub-Cut) را از پالایشگاه‌های مادر دریافت و طی فرآیندهای زیر به روغن‌های پایه^۱ و سپس به روغن‌های نهایی جهت مصارف مختلف تبدیل می‌کنند.

۲-۱- واحد استخراج با حلال

به منظور جلوگیری از تغییرات شدید گرانشی روغن با تغییر دما، ترکیبات آروماتیک^۲ می‌بایست از لوب‌کات حذف گردند. برای جداسازی این ترکیبات معمولاً از روش استخراج با حلال استفاده می‌شود. در این روش با استفاده از حلال‌هایی مانند فنل فورفورال^۳ اقدام به جداسازی ترکیبات آروماتیکی موجود در روغن می‌کنند. این عملیات موجب افزایش مقاومت روغن در مقابل اکسیداسیون، بهبود رنگ و ظاهر روغن، افزایش شاخص گرانشی و افزایش سازگاری روغن با لاستیک‌ها می‌گردد. محصول این واحد رافینیت (روغن عاری از آروماتیک‌ها) است که برای تولید روغن پایه به واحد موم‌زدایی فرستاده می‌شود. قسمت آروماتیکی جدا شده از لوب‌کات را اکستراکت می‌نامند که ماده اولیه صنایع دوده‌سازی است.

۲-۲- واحد موم‌زدایی یا واکس‌زدایی

در فرآیند جداسازی مواد پارافینیک^۴ خطی درشت مولکول که به آن پارافین وکس نیز گفته می‌شود، برش روغنی را با مخلوطی از حلال‌هایی مانند تولوئن و M.E.K^۵ مجاور نموده و با سرد کردن مخلوط و استفاده از فیلتر، مقادیر بالایی از ترکیبات پارافینیک خطی درشت مولکول را جدا می‌نمایند. این عمل موجب بهبود خواص در سرمای روغن می‌شود.

^۱. در این گزارش، منظور روغن پایه تصفیه اول است.

^۲. در شیمی پیوند آروماتیک به یک پیوند آلی گفته می‌شود که در آن یک حلقه جفت از پیوندهای غیراشباع، جفت‌های تکی یا اربیتال‌های خالی یک استواری قوی‌تر از استواری جفت‌سازی تنها را از خود نشان می‌دهند.

^۳. فنل یکی از ترکیبات ساده آلی بوده که از اتصال یک گروه هیدروکسیل و یک حلقه بنزنی تشکیل می‌شود. فورفورال به انگلیسی یک ترکیب شیمیایی با شناسه پاب‌کم ۷۳۶۲ است. شکل ظاهری این ترکیب، روغن بی‌رنگ است.

^۴. روغن‌های پارافینیکی، هیدروکربن‌های اشباع شده‌ای هستند که از به هم پیوستن هیدروژن و کربن تشکیل شده‌اند.

^۵. Methyl Ethyl Ketone

این واحد به دلیل استفاده از حلال متیل اتیل کتون به واحد M.E.K نیز معروف است. محصول واحد موم‌گیری، روغنی مات ولی بدون واکس است که به W.F.O⁶ معروف است.

۲-۳- واحد تصفیه با هیدروژن

برای افزایش کیفیت و کاهش ناخالصی‌های روغن پایه جهت تولید روغن‌های موتور و صنعتی با سطوح کیفیت بالا، روغن پایه را به واحد تصفیه هیدروژن می‌فرستند تا در دما و فشار بالا در راکتور مخصوصی با افزودن هیدروژن، ترکیبات غیر اشباع را اشباع کرده و ناخالصی‌هایی را از روغن پایه خارج سازند. محصول این واحد H.F.O⁷ نامیده می‌شود.

با توجه به شرایط عملیاتی، روش هیدروژناسیون را می‌توان به سه فرایند مجزا تقسیم کرد:

۱-۲-۳- تصفیه با هیدروژن که فرآیند ملایمی است و موجب حذف مقدار کمی از ترکیبات گوگردی و نیتروژن موجود در برش روغنی قبل بهبود ظاهر، رنگ، بو و پایداری UV روغن و تا حدی بهبود خواص پایداری در برابر اکسیداسیون و حرارتی روغن و همچنین بهبود در خواص جداپذیری از آب و آزادسازی هوا در روغن پایه می‌شود.

۲-۲-۳- شکست مولکولی با هیدروژن که در این فرآیند، با ایجاد فشار و دمای بالاتری نسبت به روش قبل، ضمن حذف ترکیبات ناخواسته حاوی گوگرد، هیدروژن و اکسیژن، موجب اشباع پیوندهای دوگانه و تجدید ساختار بعضی مولکولهای هیدروکربنی موجود در برش روغنی می‌گردد.

۳-۲-۳- ایزومریزاسیون با هیدروژن که در این فرآیند، مولکول‌های درشت، مولکول خوراک اولیه که معمولاً پارافین وکس هستند، تحت فشار و دمای بسیار بالا شکسته شده و به مولکول‌های سبک دلخواه تبدیل می‌گردند.

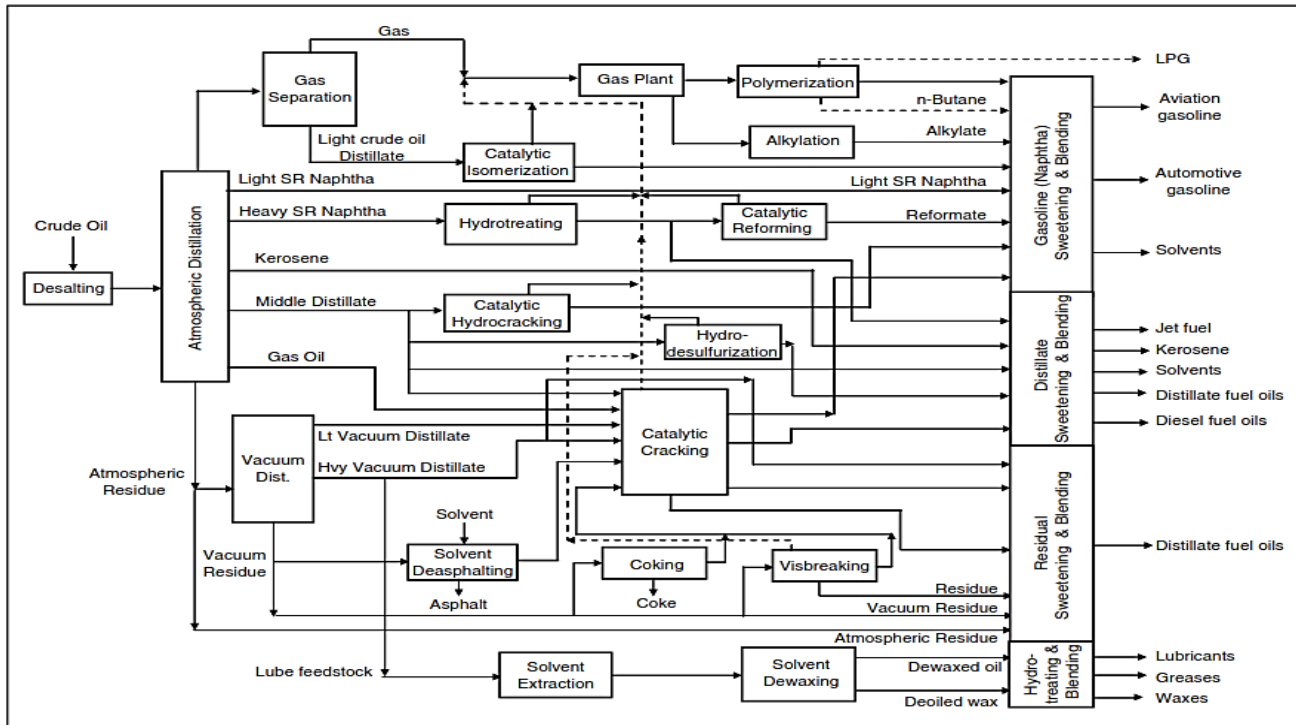
پالایشگاه‌های روغن‌سازی، مبتنی بر نوع فرآیند خالص‌سازی، گروه‌های مختلفی از روغن پایه را تولید می‌کنند و به طور کلی، روغن‌های پایه به گروه‌های مختلف از گروه ۱ تا ۵ دسته‌بندی می‌شوند. روغن‌های پایه‌ای که بر اساس تکنولوژی‌های قدیمی Solvent Refining و Solvent Dewaxing تولید می‌شوند، در گروه یک و روغن‌های پایه مدرن‌تر که از فناوری تولید Hydroprocessing بهره می‌برند، در گروه دو و سه (در صورتی که شاخص گرانروی آنها از ۱۲۰ بیشتر باشد) قرار می‌گیرند. روغن‌های پایه گروه ۴ از پلی‌آلفا‌الفین‌ها تشکیل شده‌اند و دیگر روغن‌های پایه در گروه ۵ قرار دارند.

⁶ Wax Free Oil

⁷ Hydro Finished Oil

تصویر ۱: فرآیند کلی پالایش روغن پایه

Source: Fundamentals of Petroleum Refining Book, Department of Chemical Engineering, 2010

به طور کلی، مشخصات فنی انواع روغن پایه به شرح زیر است:

جدول ۱: مشخصات فنی انواع روغن پایه			
شاخص گرانروی	درصد مواد اشباع	درصد گوگرد	روغن پایه
۸۰-۱۲۰	≤ ۹۰	≥ ۰/۰۳	گروه I
۸۰-۱۲۰	≥ ۹۰	≤ ۰/۰۳	گروه II
≥ ۱۲۰	≥ ۹۰	≤ ۰/۰۳	گروه III
پلی آلفا الفین ها (PAO)			گروه IV
دیگر روغن های پایه که در چهار گروه اول قرار ندارند؛ استرها، پلی آلکالین گلیکول ها، سیلیکون ها و ...			گروه V

Source: machinerylubrication

۳- پالایشگاه‌های روغن‌سازی در ایران

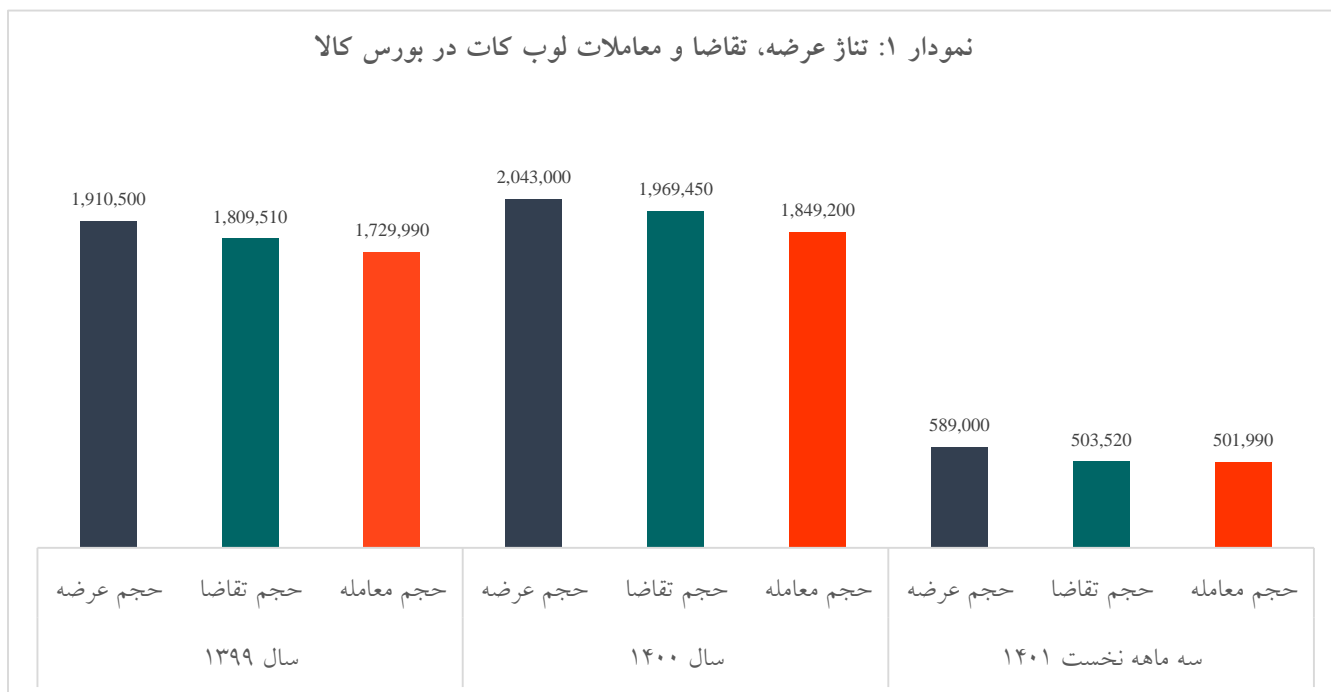
در ایران، چهار پالایشگاه روغن‌سازی نفت ایرانول، نفت بهران، نفت پارس و نفت سپاهان، اقدام به تولید روغن‌های پایه و محصولات جانبی و نهایی می‌نمایند و تکنولوژی هر چهار پالایشگاه مبتنی بر تولید روغن‌های پایه گروه ۱ است؛ پالایشگاه‌های روغن‌سازی طیف گسترده‌ای از روغن‌های پایه مورد نیاز در ساخت روغن‌های صنعتی و خودروبی را تولید و ۵ نوع گرید روغن "SOC-4، SN500، SN150، SN600" و روغن برای استاک" را در بورس کالا عرضه می‌کنند. لوب‌کات، خوراک ورودی برای تولید ۳ گرید روغن "SN600، SN150، SN500" است. آیزوریسایکل، خوراک ورودی برای تولید گرید SOC-4 نفت سپاهان، و خوراک ورودی برای تولید گرید روغن برای استاک نفت ایرانول، وکیوم باتوم است. براساس بررسی صورت‌های مالی، تنها شرکت نفت بهران، مقدار معینی روغن پایه به کشور وارد و از آن نیز به عنوان خوراک ورودی در تولید روغن پایه استفاده می‌کند.

در صورتجلسه شماره ۶۰/۱۸۹۷۵۳ مورخ ۱۳۹۹/۰۸/۰۶ وزارت صنعت، معدن و تجارت، نحوه فروش داخلی پالایشگاه‌های مادر و الزام آنها به عرضه تمام لوب‌کات تولیدی خود به صورت کامل، مستمر و منظم از طریق بورس مشخص گردیده و بر اجرای این رویه به صورت مستمر تأکید بعمل آمده است. به عبارتی:

- **پالایشگاه‌های نفت مکلفند، نسبت به عرضه اختصاصی لوب‌کات برای پالایشگاه‌های روغن‌سازی به میزان حداکثر دو میلیون تن در سال اقدام نمایند.**
- **انجمن صنفی کارفرمایی صنعت پالایش نفت متعهد شده است تا کلیه تقاضای لوب‌کات پالایشگاه‌های روغن‌سازی را به صورت منظم و مستمر تأمین نمایند.**
- **متقابلاً پالایشگاه‌های روغن‌سازی متعهد به خرید منظم لوب‌کات عرضه شده از سوی پالایشگاه‌های نفت شده‌اند و چنانچه تمامی لوب‌کات عرضه شده در عرضه اختصاصی مورد معامله قرار نگیرد، سایر شرکت‌های مجاز نیز می‌توانند لوب‌کات موردنیاز خود را از بورس خریداری کنند.**
- **کلیه خریداران لوب‌کات موظف به مصرف این کالا در خط تولید خود شده‌اند و هرگونه خرید و فروش تحت هر عنوان در بازار و حمل مواد خریداری شده به محلی غیر از محل کارخانه خریداری کننده ممنوع شده است.**

به استناد آمار بورس کالا، از سال ۱۳۹۹، پالایشگاه‌های مادر طبق مصوبه مذکور اقدام به عرضه لوب‌کات در بورس کرده‌اند و بر این اساس، همواره میزان عرضه از میزان تقاضا و حجم معامله بیشتر بوده است.

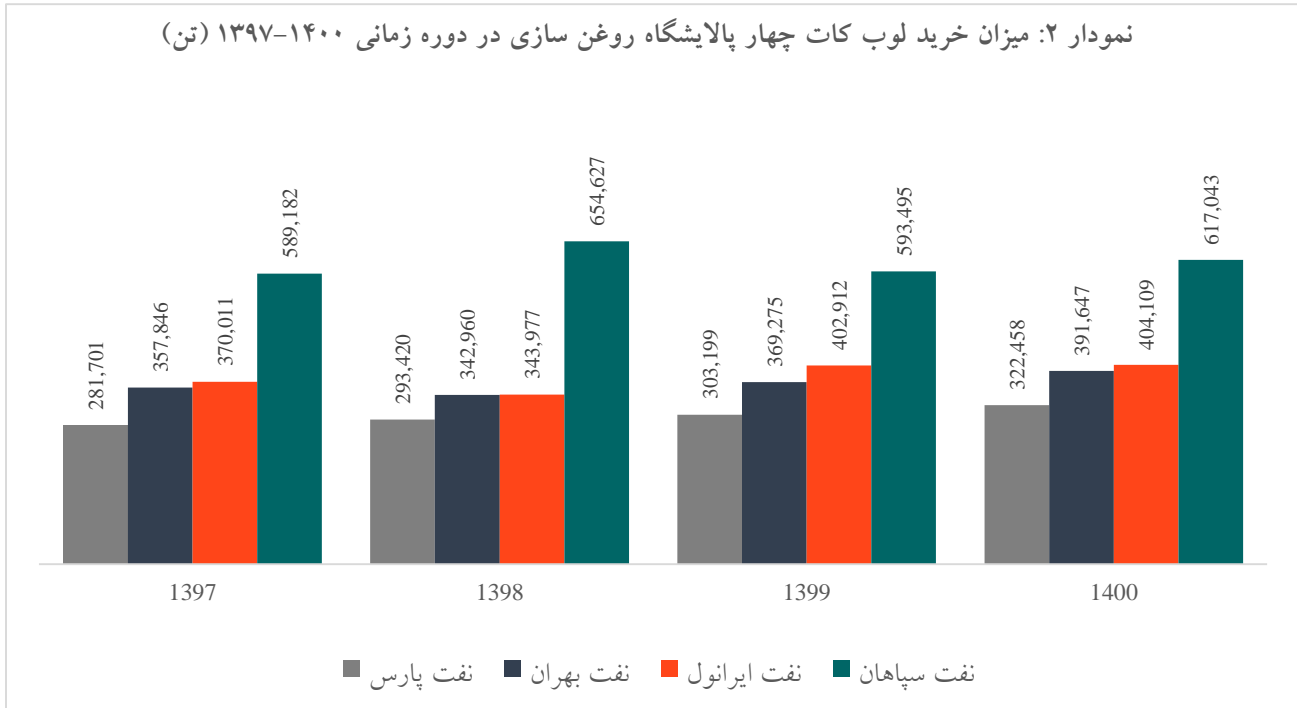

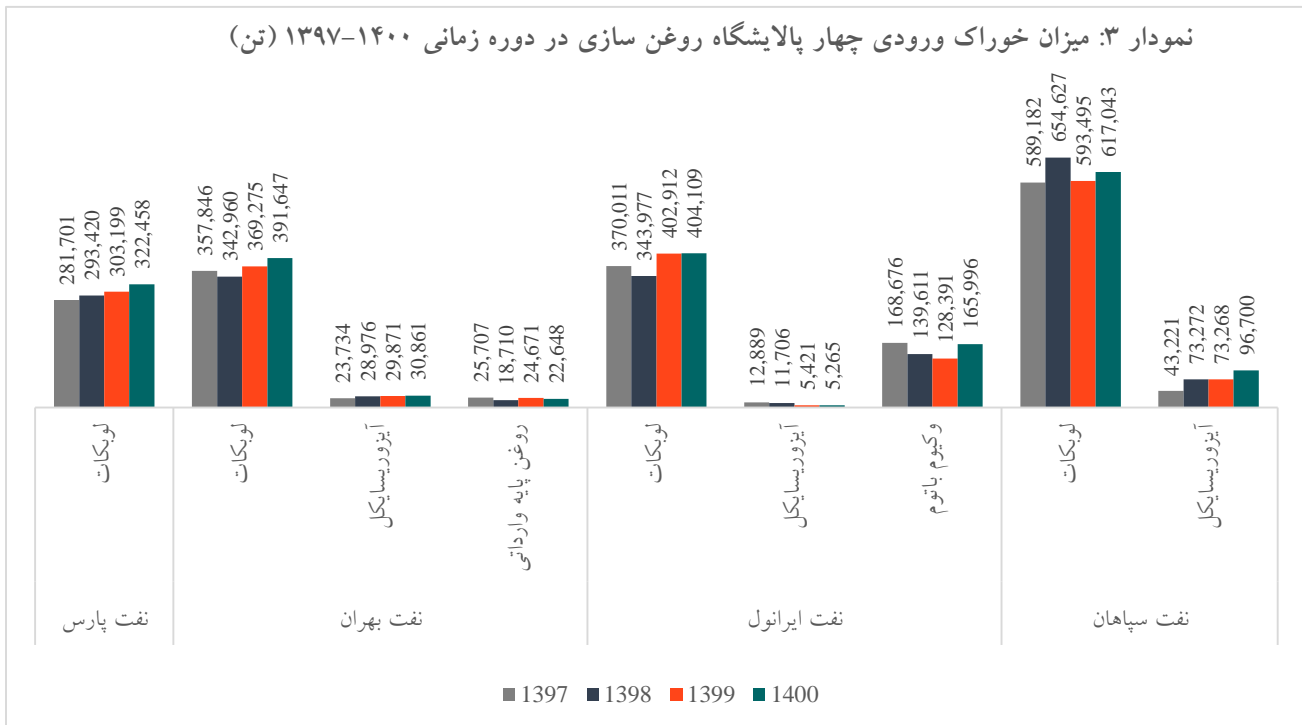
Source: ime.co.ir

در نمودار (۲) میزان خرید لوب کات توسط چهار پالایشگاه روغن سازی و در نمودار (۳) میزان خوراک ورودی شامل لوب کات، آیزوریسایکل، و کیوم باتوم و روغن پایه وارداتی نشان داده شده است.

در سال ۱۴۰۰، میزان خرید لوب کات توسط چهار پالایشگاه ۱,۷۳۵,۲۵۷ تن بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، ۴ درصد افزایش یافته و از سال ۱۳۹۷ با متوسط نرخ سالیانه ۳/۳۵ درصد رشد داشته است. هم چنین کل میزان خرید خوراک شامل لوب کات، آیزوریسایکل، و کیوم باتوم و روغن پایه وارداتی توسط چهار پالایشگاه روغن سازی در سال ۱۴۰۰ معادل ۲,۰۵۶,۷۲۷ تن بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، ۶/۵ درصد افزایش یافته و از سال ۱۳۹۷ با متوسط نرخ رشد سالیانه ۳/۱۸ درصد رشد داشته است.

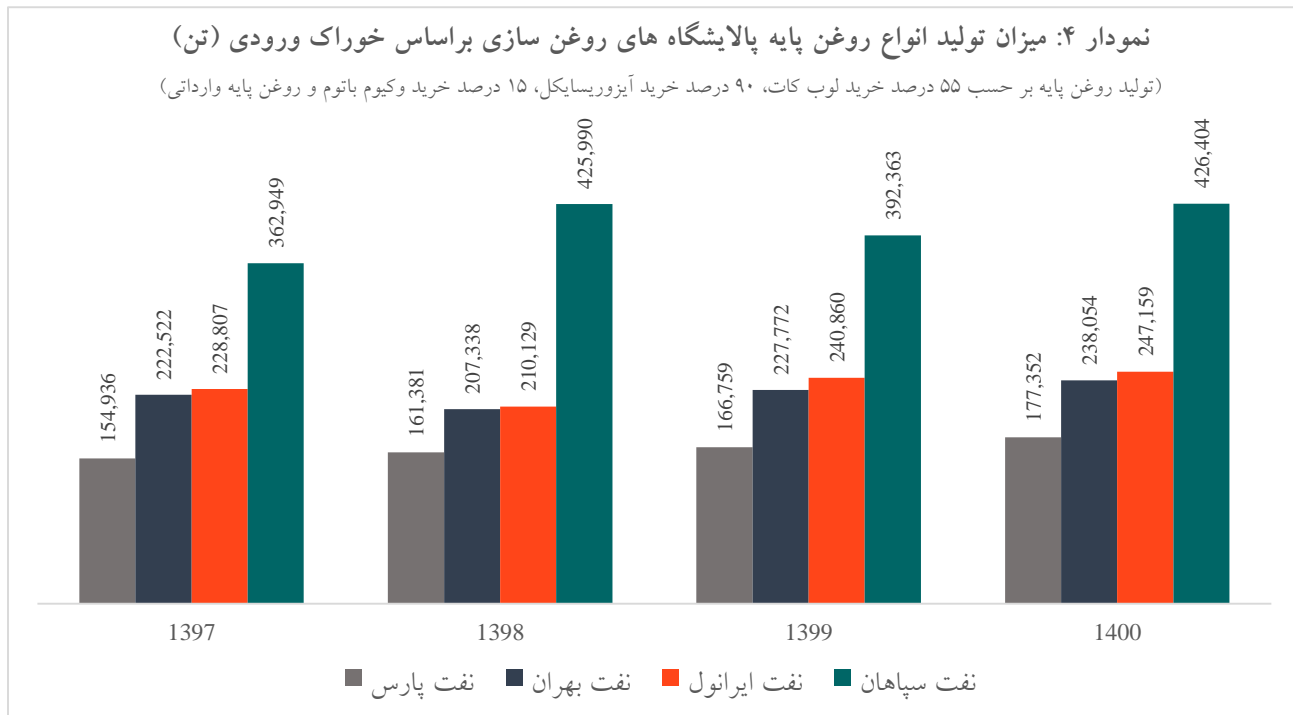
Source: Codal

Source: Codal

بر اساس محاسبات صورت گرفته توسط واحد پژوهش اتحادیه و بررسی درصد استحصال خوراک ورودی پالایشگاه‌های روغن‌سازی، میزان تولید انواع روانکار توسط این پالایشگاه‌ها در نمودار (۴) نشان داده است. در سال ۱۴۰۰، میزان تولید انواع روانکار توسط چهار پالایشگاه معادل ۱,۰۸۸,۹۶۹ تن بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹ به میزان ۵/۹ درصد افزایش یافته و از سال ۱۳۹۷ با متوسط نرخ رشد سالانه ۳/۹۵ درصد رشد داشته است.

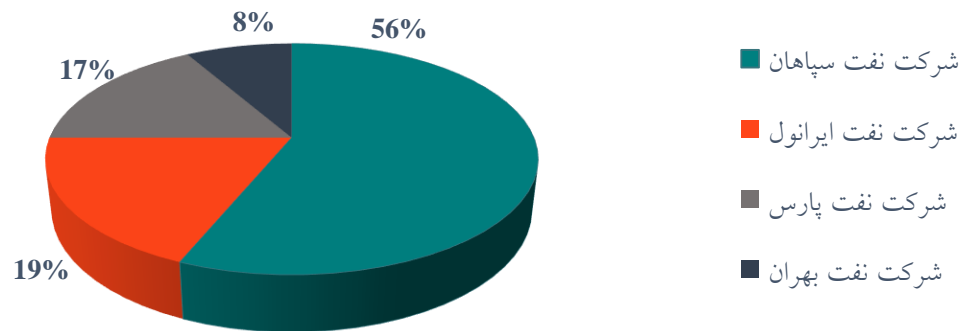
Source: Codal, Opex Research Department

طبق مصوبه کارگروه تنظیم بازار به شماره ۶۰/۱۲۳۱۶۷ مورخ ۱۳۹۹/۰۵/۱۵، پالایشگاه‌های روغن‌سازی مکلف شدند، نسبت به عرضه مستمر بر مبنای کف عرضه هفتگی انواع روغن پایه "SN650، SN600، SN500" به تفکیک هر پالایشگاه به شرح جدول (۲) اقدام نمایند. بر اساس مصوبه مذکور، میزان سهمیه عرضه سالانه انواع روغن پایه برای نفت سپاهان معادل ۵۶ درصد، نفت ایرانول ۱۹ درصد، نفت پارس ۱۷ درصد و نفت بهران ۸ درصد بود. همچنین برای سایر روغن‌های پایه تولیدی (روغن پایه SOC-4 و SN150) که عمدتاً برای مصرف خود پالایشگاه‌ها تولید می‌شد، بدون در نظر گرفتن کف عرضه، چنانچه مازاد نیاز باشد، پالایشگاه‌های روغن‌سازی موظف شدند، نسبت به عرضه آن در بورس کالا مبادرت نمایند.

جدول ۲: سهمیه کف عرضه هفتگی روغن پایه سنگین توسط چهار پالایشگاه مندرج در نامه کارگروه تنظیم بازار					
نام محصول پالایشگاه	سرجم کف عرضه هفتگی (تن)	شرکت نفت سپاهان	شرکت نفت ایرانول	شرکت نفت پارس	شرکت نفت بهران
روغن پایه	۱,۲۰۰	۶۷۵	۲۲۵	۲۰۰	۱۰۰
(SN650, SN600, SN500)	۵۲ هفته (۶۲,۴۰۰)	۳۵,۱۰۰	۱۱,۷۰۰	۱۰,۴۰۰	۵,۲۰۰

نمودار ۵: سهمیه سالانه کف عرضه روغن پایه سنگین توسط چهار پالایشگاه روغن سازی طبق مصوبه کارگروه تنظیم بازار

براساس ارزیابی‌های صورت گرفته، از سال ۱۳۹۹ تا سه ماه نخست ۱۴۰۱، ۵ گرید روغن پایه (SN500، SOC-4، SN150، SN600 و روغن برای استاک) توسط چهار پالایشگاه روغن سازی در بورس کالا عرضه شده است. طبق آمار بورس کالا، حجم عرضه انواع روغن پایه در سال‌های ۱۳۹۹، ۱۴۰۰ و سه ماه نخست ۱۴۰۱، به ترتیب معادل ۷۵,۸۶۳، ۱۲۳,۳۲۲ و ۳۵,۵۳۱ تن بوده است.

مقایسه آمار حجم عرضه روغن پایه در بورس کالا توسط چهار پالایشگاه و میزان سهمیه براساس گریدهای تعیین شده نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۹، حجم عرضه گریدهای SN600 (توسط پالایشگاه نفت ایرانول) و SN500 (توسط پالایشگاه‌های سپاهان، پارس و بهران) معادل ۵۴,۹۸۷ تن بوده است. طبق سهمیه مذکور، عرضه گریدهای فوق توسط نفت سپاهان در بورس کالا ۷۳ درصد بوده است و پالایشگاه‌های نفت ایرانول، نفت پارس و نفت بهران به ترتیب به میزان ۵,۸۷۵، ۳,۹۵۰ و ۲,۶۰۰ تن کمتر از سهمیه تعیین شده عرضه کرده‌اند.

در سال ۱۴۰۰، حجم کل عرضه‌های SN600 (توسط پالایشگاه نفت ایرانول) و SN500 (توسط چهار پالایشگاه) معادل ۷۴,۴۵۲ تن بوده است. پالایشگاه‌های نفت ایرانول و نفت پارس به ترتیب به میزان ۶۴۲ و ۹۰۰ تن کمتر از سهمیه تعیین شده عرضه کرده‌اند.

در سه ماه نخست ۱۴۰۱، حجم کل عرضه‌های SN600 (توسط پالایشگاه نفت ایرانول) و SN500 (توسط پالایشگاه‌های نفت سپاهان، پارس و بهران) معادل ۲۲,۶۳۸ تن بوده است و حجم عرضه مصوب شده توسط چهار پالایشگاه رعایت شده است. لیکن، این عرضه‌ها کاملاً به صورت نامنظم و بدون توجه به شرایط تقاضای واحدها و نیاز بازار بوده است.

براساس آمار بورس کالا از ابتدای سال ۱۳۹۹ تا پایان خرداد ۱۴۰۱، روغن پایه SN500 بیشترین میزان تقاضا توسط شرکت‌های روانکار را داشته و گریدهای SN150، SOC-4، SN600 و برای استاک از لحاظ حجم تقاضا در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

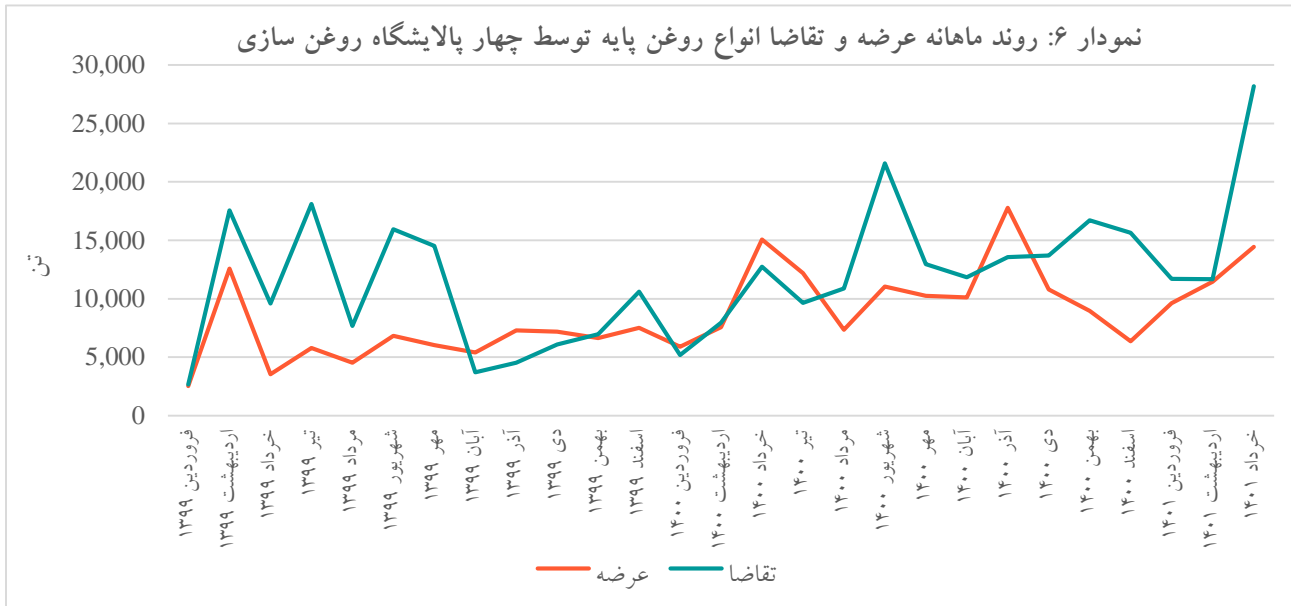
ساختار بازار، ویژگی‌های تأثیرگذار بر رفتار و عملکرد شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی فعال در آن بازار است. کنترل موجود بر یک منبع طبیعی مورد نیاز برای تولید کالای نهایی، یکی از عوامل به وجود آورنده قدرت انحصاری به شمار می‌رود. این که تنها یک فرد یا شرکت، یک منبع را در اختیار داشته باشد، قدرت افزایش قیمت را - به میزانی بیشتر از هزینه نهایی - در اختیار او قرار می‌دهد. حتی امکان دارد او با این افزایش قیمت، مشتریان خود را از دست ندهد، زیرا تنها عرضه‌کننده در سطح بازار است. در واقع، کنترل منابع، این اختیار را برای کنترل‌گر فراهم می‌کند که رانت اقتصادی (Economic Rent) ایجاد کند. این نتیجه، یکی از محتمل‌ترین پیامدهای بوجود آمده در اثر ظاهر شدن بازارهای رقابتی ناقص و به عبارتی دیگر، بازارهای انحصاری است. دلایل متعددی از جمله صرفه‌های مقیاس، نیاز به سرمایه، برتری فنی، عدم وجود کالاهای جانشین، در اختیار داشتن کنترل منابع طبیعی، موانع قانونی و فعالیت‌های اختیاری، برای به وجود آمدن بازار انحصاری وجود دارد. در واقع، منابع قدرت‌دهنده مختلفی وجود دارند که با قدرت بخشیدن به یک فرد یا شرکت عرضه‌کننده، انحصار را در بازار بوجود می‌آورند.

با بررسی روندهای ۲۷ ماهه عرضه و تقاضا از ابتدای سال ۱۳۹۹ تا پایان خرداد سال ۱۴۰۱ به تفکیک روغن پایه و پالایشگاه‌های روغن‌سازی مشاهده می‌شود که زمان‌های عرضه کاملاً مشخص نبوده و عرضه‌ها نیز به صورت مستمر انجام نشده‌اند.

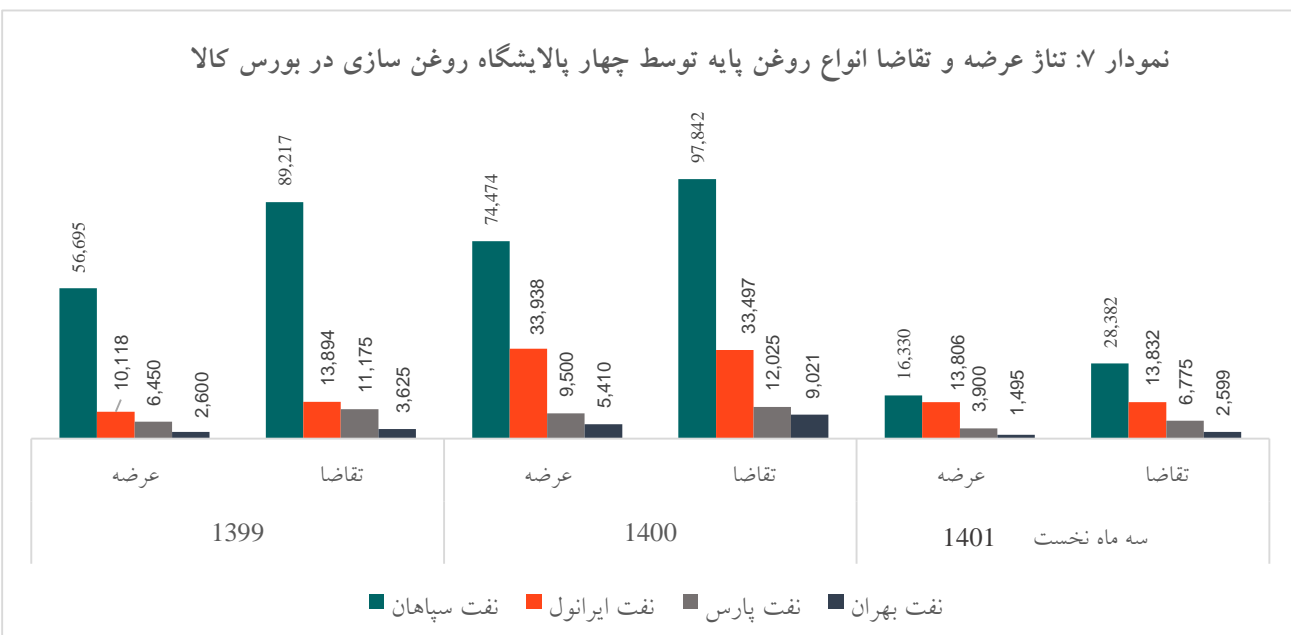
به عبارتی، با توجه به محدود بودن پالایشگاه‌های روغن‌سازی در کشور، طی ماه‌هایی از سال به دلیل محدودیت عرضه روغن پایه و عدم وجود ساز و کار عرضه منظم و مکفی این کالا و نظر به میزان تولید و حجم تقاضای خریداران در

بورس برحسب نوع گرید آن، عملاً شرکت‌های خصوصی به حالت نیمه تعطیل در می‌آیند و بازار تولید و عرضه روانکارها به دلیل در پیش گرفتن چنین روند اجرایی از سوی پالایشگاه‌های روغن‌سازی دچار آشفتگی می‌شود. همانطور که در نمودار (۶) مشاهده می‌شود، در دوره زمانی مورد اشاره، بیشترین میزان اختلاف تقاضا و عرضه در ماه‌های اردیبهشت، تیر، شهریور، مهر، بهمن و اسفند بوده است. طی این ماه‌ها، واحدهای تولیدی روانکار بیشترین میزان تولید را دارند، اما به علت عدم عرضه مستمر و منظم انواع روغن پایه، عملاً خوراک واحدهای پایین دستی تأمین نمی‌شود.

Source: ime.co.ir

Source: ime.co.ir

۴- پیشنهاد کوتاه مدت اتحادیه اوپکس مبنی بر عرضه هفتگی ۶۰۰۰ تن انواع روغن پایه در بورس

با توجه به مهندسی عرضه پالایشگاه‌های روغن‌سازی که نتیجه آن، حبس مزیت خوراک و عدم تسری آن به صنایع پایین دستی در سال‌های اخیر شده است، از این رو، با هدف اصلاح رویه عرضه خوراک پالایشگاه‌های میانی و ایجاد مکانیسم در تعیین میزان و سهمیه اختصاصی برای پالایشگاه‌های موصوف، فعال‌سازی ظرفیت‌های واحدهای تولیدی روانکارها، رونق تولید و توسعه صادرات فرآورده‌های نفتی، حفظ بازارهای هدف و ایجاد بازارهای جدید، ارزآوری، اشتغال‌زایی و هم‌چنین تنظیم و ایجاد ثبات در مناسبات عرضه محصولات نهایی در داخل کشور پیشنهادهای زیر ارائه می‌شوند:

الف: عرضه داخلی انواع روغن پایه

بر اساس آمار معاملات بورس کالای ایران، به صورت کلی میزان عرضه‌های روغن پایه با تقاضا تناسب ندارد و این امر باعث رقابت کاذب و عدم تأمین روغن موتور می‌شود. از دلایل اصلی و بروز این عارضه در بازار، اجرای سیاست‌های نادرست در شبکه توزیع است. در این خصوص، پیشنهاد بنیادی و اصولی اتحادیه اوپکس بدین شرح است:

- **کل روغن پایه تولیدی پالایشگاه‌های روغن‌ساز با قیمت ۱/۳۸ برابر لوب‌کات (برابر است با هزینه مواد، کلیه هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم و ۲۰ درصد سود)، در رینگ داخلی بورس کالای ایران عرضه شود و تولیدکنندگان روانکار مجاز به خرید آن نباشند. سپس، مازاد عرضه وارد رینگ صادراتی شده و به صورت رقابتی به خریداران خارجی عرضه گردد.**

با توجه به مقاومت پالایشگاه‌های روغن‌سازی نسبت به عرضه روغن پایه در بازار داخلی، اتحادیه اوپکس با هدف ایجاد ثبات در بازار و جلوگیری از بروز بحران، به عنوان راه حل کوتاه مدت در جلسه مشترک با کمیسیون صنایع و معادن مجلس شورای اسلامی، وزارت صنعت، معدن و تجارت و سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان در تاریخ ۱۴۰۱/۰۵/۱۲، پیشنهاد عرضه هفتگی ۶۰۰۰ تن انواع روغن پایه در بورس را مطرح نمود که با پیگیری‌های بعمل آمده، از تاریخ ۱۴۰۱/۰۵/۳۰ براساس ابلاغیه شماره ۶۰/۱۳۳۲۱۳ مورخ ۱۴۰۱/۰۵/۳۱ وزارت صنعت، معدن و تجارت اجرایی شده است.

بسمتعالی

شماره : 60/133213
تاریخ : 1401/05/31
پیوست : ندارد

نمابر فوری

نمابر: ۲۲۲۵۸۸۲۸
نمابر: ۸۸۸۷۵۵۲۳
نمابر: ۲۲۲۲۹۷۴۴
نمابر: ۸۸۲۱۵۷۲۳

مدیر عامل محترم شرکت نفت بهران
مدیر عامل محترم شرکت نفت سپاهان
مدیر عامل محترم شرکت نفت پارس
مدیر عامل محترم شرکت نفت ایرانول

موضوع: فروش روغن پایه در بورس کالا

باسلام و احترام،

با عنایت به تصمیمات جلسه «تنظیم بازار» مورخ ۱۴۰۱/۵/۱۲، موارد ذیل جهت اقدام لازم ابلاغ می‌گردد:
الف - شرکت‌های تولید کننده روغن پایه موظفند مازاد تولید خود را صرفاً در بورس کالا عرضه نمایند.
ب- صادرات روغن پایه منوط به عرضه در بورس کالا و عدم تقاضای داخلی بوده و مشمول ۱۵٪ عوارض صادراتی است.
ج- عوارض صادراتی روغن پایه، از ۱۴۰۱/۵/۳۰ لازم الاجرا است.

رضا محتشمی پور
معاون معادن و فراوری مواد

رونوشت:

- جناب آقای محمدخانی، رئیس دفتر محترم معاون اول رئیس جمهور جهت استحضار.
- جناب آقای مفتاح، قائم مقام محترم وزیر در امور بازرگانی جهت استحضار.
- جناب آقای جنابی، مدیر کل محترم حوزه وزارتی جهت استحضار.
- جناب آقای شاه مهرزایی، معاون محترم تجارت و خدمات، جهت استحضار.
- جناب آقای فرهادزاده، سرپرست محترم سازمان حمایت مصرف کنندگان و تولیدکنندگان جهت استحضار.
- جناب آقای هسگری، معاون محترم فنی و امور گمرکی جهت استحضار و صدور دستور اقدام لازم.
- جناب آقای سلطانی نژاد، مدیر عامل محترم شرکت بورس کالای ایران، جهت استحضار و صدور دستور اقدام لازم.
- جناب آقای صفدری، مدیر کل محترم دفتر صنایع شیمیایی و پلیمری جهت آگاهی.
- دفتر معاونت معادن و فراوری مواد
- دفتر صنایع شیمیایی و پلیمری، محمدرضا شفیعی ۲۶-۲۵۲۶

ب: موارد ضروری جهت تنظیم مناسبات خرید و فروش انواع روغن پایه در بازار

- با توجه به پیشنهاد اصلی اتحادیه اوپکس مبنی بر عرضه کل روغن پایه، براساس بررسی سوابق عرضه روغن پایه در بورس، مشاهده شده است برخی عرضه‌ها به صورت منظم انجام نشده‌اند که این امر باعث بی‌ثباتی در تهیه خوراک واحدهای پایین دستی شده است؛ بنابراین، به منظور ایجاد ثبات در بازار لازم است، عرضه‌ها در هر هفته به صورت منظم براساس عرضه روش پیشنهادی اتحادیه انجام شوند، به طوری که اگر به دلایلی مانند تعطیلی رسمی، عرضه آن روز انجام نشد، حتماً در اولین روز کاری بعد عرضه مربوطه در برنامه عرضه‌های بورس قرار گیرد.

مشاهده شده است، شرکت‌های اقماری وابسته به پالایشگاه‌های روغن‌سازی، خوراک خود را از سهمیه ارائه شده در بورس خریداری می‌نمایند که این امر باعث کاهش میزان عرضه واقعی و بروز رقابت کاذب در بازار می‌شود. در این رابطه، پیشنهاد می‌گردد، شرکت‌های اقماری موصوف [شرکت‌های بهتام روانکار (نفت بهران)، کیمیا اسپیدی قشم (نفت سپاهان)، اوجان شیمی (نفت سپاهان) و روانکاران احیاء سپاهان (نفت ایرانول)]، روغن پایه مورد نیاز خود را با قیمت میانگین معامله هر هفته از شرکت مادر خریداری نمایند.

ج: عرضه صادراتی برای بازرگانان

پیشنهاد می‌گردد، جهت حمایت از توسعه تجارت خارجی و فعال کردن ظرفیت‌های بازرگانی تخصصی در کشور و با هدف افزایش ارزآوری، مازاد عرضه داخلی انواع روغن پایه و همچنین مازاد تولید پالایشگاه‌های روغن‌سازی، در رینگ صادراتی عرضه شود. بازرگانان، توانایی جذب و صادرات این محصولات را با بالاترین قیمت و در راستای تأمین نفع عرضه‌کننده دارند.

د: مکانیسم نظارتی بر عملکرد عرضه‌کننده

پیشنهاد می‌گردد، وزارت صنعت معدن و تجارت با مشارکت اتحادیه، شرکت بورس کالای ایران و انجمن پالایشگاه‌های روغن‌سازی، به صورت مستمر رصد عرضه خوراک واحدهای تولیدی را انجام داده و چنانچه نسبت خروجی کالای خریداری شده از بورس به ورودی محصولات تولیدی در بورس، کمتر از ۷۰ درصد باشد، به صورت سیستمی امکان خرید مواد اولیه از بورس برای آنها وجود نداشته باشد و برای اعمال قانون به تعزیرات حکومتی معرفی شوند.

۵- آثار اجرایی شیوه عرضه هفتگی ۶۰۰۰ تن در بورس

به طور کلی، رقابت سالم، می‌تواند خریداران و فروشندگان را به قیمت‌پذیری در بازار محدود کند. به عبارتی، تعامل عرضه و تقاضا، معرف توازن رقابتی در بازار است که در آن، هم خریداران و هم فروشندگان قیمت‌پذیر می‌شوند. در توازن رقابتی، قیمت و حجم در پاسخ به شوک‌های عرضه و تقاضا، تغییر می‌کنند.

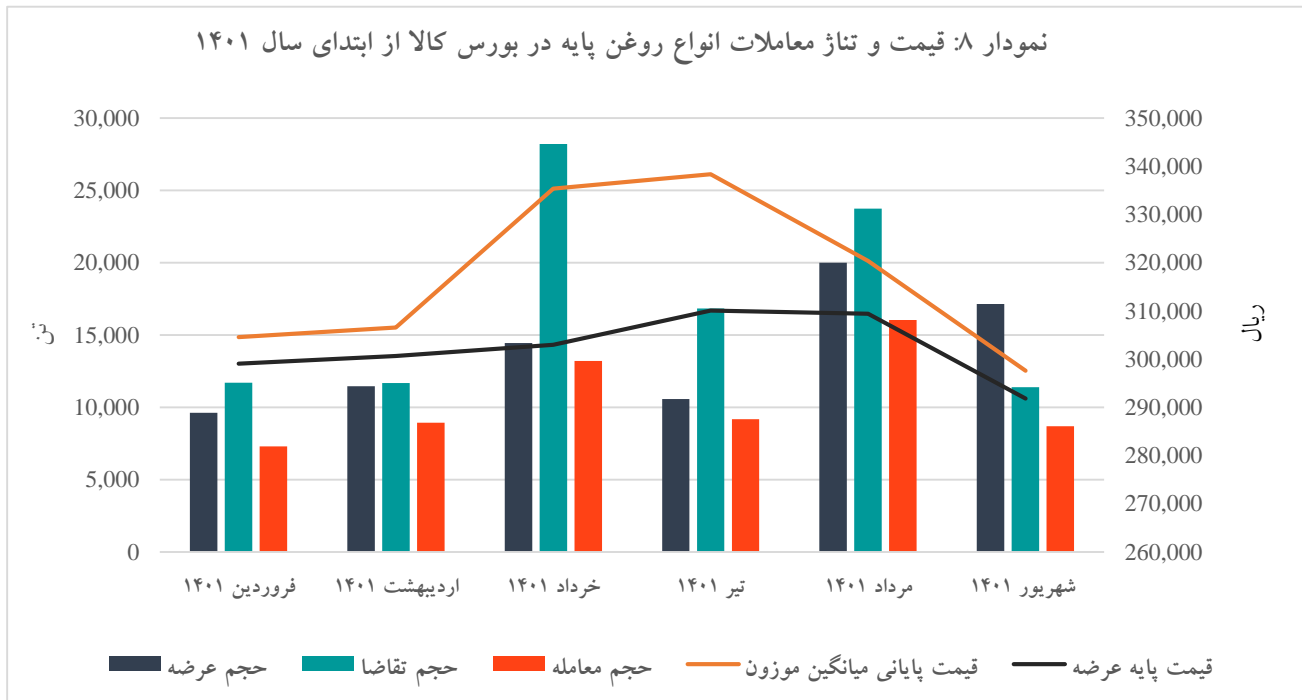
با بررسی روند عرضه‌ها و معاملات انواع روغن پایه در نمودار (۸)، مشاهده می‌شود از اواسط اردیبهشت ماه با کاهش عرضه و در واقع، مهندسی عرضه توسط چهار پالایشگاه روغن‌سازی، قیمت‌ها شروع به افزایش کرده و کالاها با درصد رقابت بالایی معامله شده و این روند تا اواسط مرداد ماه ادامه داشته است. از زمان اجرایی شدن ابلاغیه وزارت صنعت، معدن و تجارت، از اواسط مرداد ماه، از بحران و آشفتگی بازار کاسته شده و قیمت‌ها کاهش یافته است. کاهش قیمت روغن پایه از سویی به علت افزایش عرضه در برخی گریدهای روغن بوده و رقابت را به صفر رسانده است؛ از سوی دیگر، این امر متأثر از کاهش قیمت لوب‌کات ناشی از کاهش قیمت نفت خام بوده است. اما در خصوص روغن‌های سبک SOC-4 و SN150 سایر پالایشگاه‌ها (به جز نفت ایرانول آبادان)، طبق نمودارهای (۹)، (۱۰) و (۱۱)، همچنان

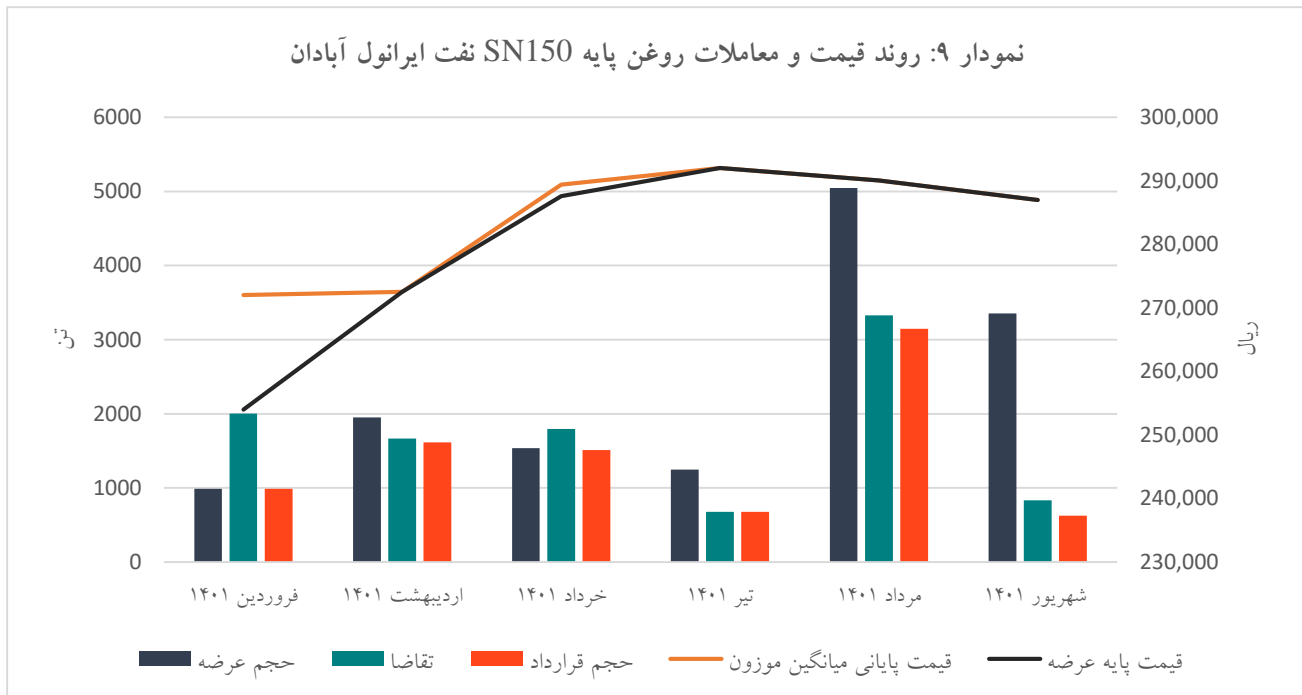
روال سابق ادامه دارد. طبق آخرین بررسی‌های صورت گرفته، در نحوه و مقدار عرضه انواع روغن پایه در بورس، دو گرید SOC-4 و SN150 (به جز نفت ایرانول آبادان) در چند هفته اخیر در مهرماه ۱۴۰۱، عرضه نشده است که با تداوم این اقدام عملاً تولید انواع روغن موتور متوقف خواهد شد. به عبارتی، پالایشگاه‌های روغن‌سازی به ویژه نفت سپاهان با عدم عرضه روغن‌های فوق، موجبات توقف خطوط تولید واحدهای تولیدی روانکار بخش خصوصی را دنبال نموده و این رویه بحران جدیدی را در این صنعت به وجود خواهد آورد. این شیوه عرضه، مغایر با مصوبه ابلاغی شماره ۶۰/۱۳۳۲۱۳ مورخ ۱۴۰۱/۰۵/۳۱ وزارت صنعت، معدن و تجارت است و نمی‌تواند اهداف مربوط به ایجاد توازن و تعادل را در بازار محقق نمایند.

طبق نمودارهای (۹) و (۱۰)، بررسی روند حجم عرضه و تقاضای گرید SN150 تا پایان شهریورماه ۱۴۰۱، نشان می‌دهد که تقاضای این گرید روغن پایه از نفت ایرانول آبادان، بسیار کمتر از تقاضای آن از سایر پالایشگاه‌ها است. در حالی که عرضه آن توسط نفت ایرانول آبادان بیشتر از عرضه این نوع گرید از سایر پالایشگاه‌ها است که منجر به بی‌نظمی و ایجاد اختلال در سیستم توزیع خلاف روند اجرای ابلاغیه وزارت صنعت، معدن و تجارت شده است. تفاوت SN150 نفت ایرانول آبادان با سایر پالایشگاه‌ها به ۲ دلیل است؛ ۱- عدد نواک (درجه تبخیر روغن) آن بین ۱۹-۲۰ بوده که از استانداردها بسیار بالاتر است و نمی‌توان از آن یک روغن موتور باکیفیت تولید کرد. ۲- رنگ آن بسیار تیره است و این دو عامل باعث می‌شود که SN150 نفت ایرانول آبادان از دایره مواد اولیه روغن موتور خارج شود.

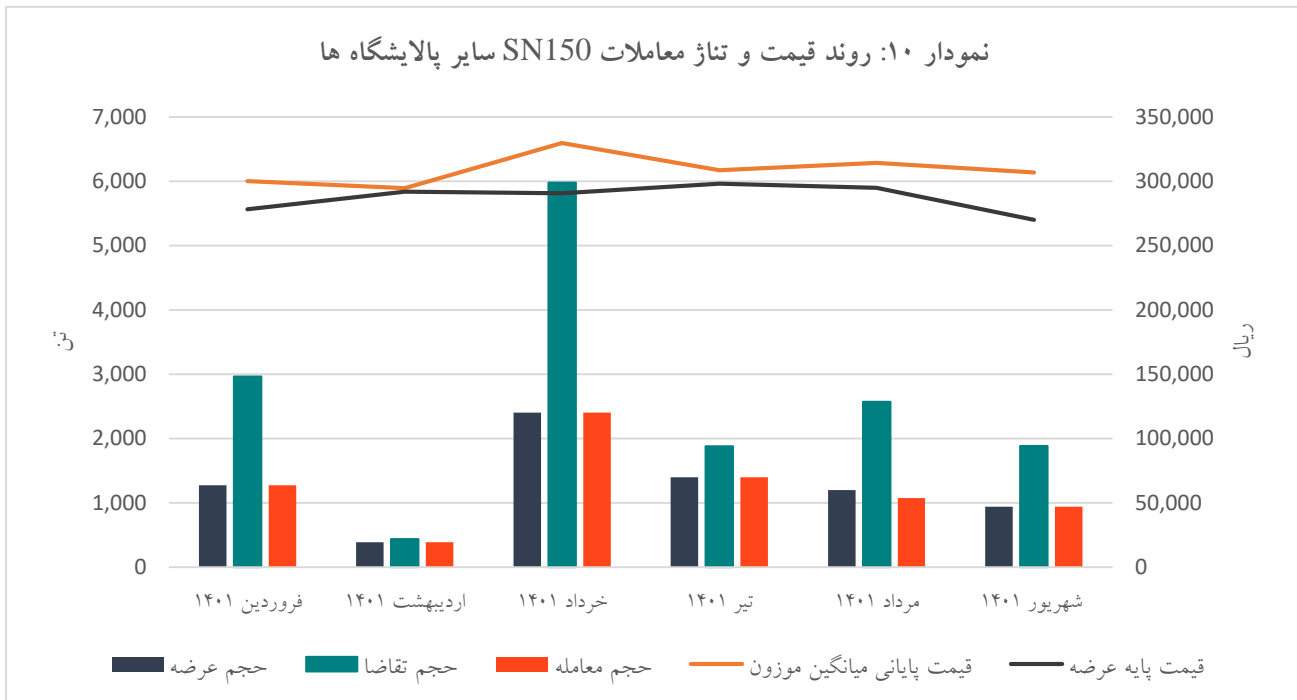
^۸ عدد نواک؛ در واقع مقاومت روغن در برابر پدیده کم شدن به دلیل تبخیر در دمای ۲۵۰ درجه سلسیوس و تحت تأثیر عبور هوا با دبی مشخص و کنترل شده به مدت یک ساعت می‌باشد. روغن‌های جدید به دلیل ساختار مولکولی مناسب‌تر و حاصل از تحقیقات آزمایشگاهی، میزان تبخیر کمتری از خود نشان می‌دهند و در نتیجه در دماهای بالا و همین‌طور با گذشت زمان کیفیت خود را بهتر حفظ می‌کنند. این عدد، رابطه بین مصرف روغن و میزان تبخیر آن در یک موتور را ارزیابی می‌نماید. به طوری که هر چه عدد به دست آمده کمتر باشد، مقاومت روغن در درجه حرارت‌های بالا بیشتر و کیفیت خود را بهتر حفظ می‌نماید و در نتیجه طول عمر بیشتری نیز خواهد داشت.

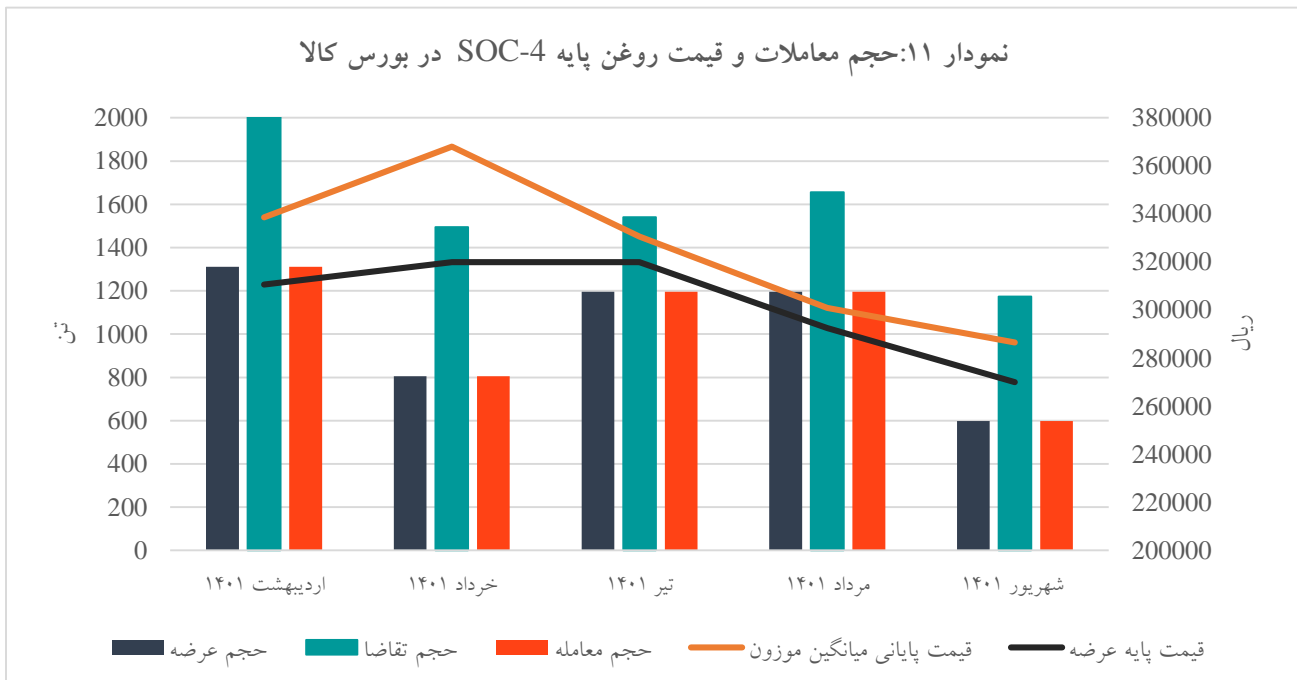
Source: ime.co.ir

Source: ime.co.ir

Source: ime.co.ir

Source: ime.co.ir

۶- طرح پیشنهادی مکانیسم عرضه روغن پایه (تصفیه اول) توسط اتحادیه اوپکس

به منظور سامان‌دهی شبکه توزیع و رفع چالش‌های پیش روی صنعت روانکارها، با هدف شفافیت اقتصادی و ایجاد تعادل و تنظیم مناسبات خرید و فروش در بازار روغن پایه (تصفیه اول)، به صورت نهایی، پیشنهاد می‌شود پالایشگاه‌های روغن‌سازی ملزم گردند، مازاد تولید خود را به جز موارد مصرفی در تولیدات خود به میزان حدود ۶۰۰,۰۰۰ تن در سال (۱۲,۰۰۰ تن به صورت هفتگی) به صورت منظم و مستمر به منظور فروش داخلی در بورس صرفاً طی یک روز از هفته در قالب جدول زیر عرضه نمایند.

ردیف	نام کالا	عرضه هفتگی (تن)
۱	روغن پایه SN500	۶,۴۰۰
۲	روغن پایه SOC-4	۱,۲۰۰
۳	روغن پایه برای استاک	۵۰۰
۴	روغن پایه SN600	۱,۲۰۰
۵	روغن پایه SN150 (پالایشگاه آبادان)	۷۰۰
۶	روغن پایه SN150 (بقیه پالایشگاه‌ها)	۲۰۰۰
جمع		۱۲,۰۰۰

اتحادیه اوپکس با توجه به چنین مکانیسمی در دراز مدت و جلوگیری از تأثیرات منفی کاهش عرضه خوراک، با در نظر گرفتن شرایط عرضه و صادرات و شرایط برای پالایشگاه‌ها و خریداران، پیشنهاد می‌دهد؛

شرایط عرضه؛ در صورت عدم عرضه هفتگی از هر نوع روغن پایه، مقدار عرضه نشده به عرضه هفته بعد در بورس افزوده شود و در صورت عدم عرضه از هر نوع روغن پایه، در دو هفته متوالی - مگر در شرایط فورس ماژور که به اطلاع و تأیید وزارت صنعت، معدن و تجارت رسیده باشد - نماد خرید خوراک پالایشگاه مربوطه به صورت خودکار بسته شود.

عرضه، فروش و یا تهاتر انواع روغن پایه به هر نحو و یا هر نام خارج از سیستم بورس ممنوع شود، چرا که عرضه خارج از شبکه رسمی، منجر به اختلال در نظام توزیع و ایجاد بی‌ثباتی و برهم زدن امنیت اقتصادی می‌شود.

شرایط صادرات؛ صادرات روغن پایه نیز منوط به عرضه در بورس کالا و عدم تقاضای داخلی باشد.

اسناد منشأ مجاز برای صادرات انواع روغن پایه، صرفاً فاکتورهای خرید از بورس در رینگ صادرات باشند. گمرکات پس از دریافت ۱۵ درصد عوارض صادراتی "موضوع بخشنامه شماره ۶۰/۱۳۳۲۱۳ مورخ ۱۴۰۱/۰۵/۳۱ معاونت معادن و فراوری مواد وزارت صنعت، معدن و تجارت" اجازه صادرات انواع روغن پایه را صادر نمایند.

شرایط برای پالایشگاه‌های روغن‌سازی؛ در صورت وجود مازاد عرضه از هر نوع روغن پایه در رینگ داخلی، واحد عرضه‌کننده (پالایشگاه روغن‌سازی) مجاز باشد صرفاً مازاد همان کالا را در روز بعد برای فروش در رینگ صادراتی عرضه نماید.

انجمن پالایشگاه‌های روغن‌سازی مکلف شود، تمام تقاضای انواع روغن پایه متقاضیان خرید این کالاها - اعم از شرکت‌های خصوصی تولیدکننده روانکار و شرکت‌های اقماری خود- را در رینگ داخلی بورس بر اساس فهرستی که از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت و با همکاری اتحادیه صادرکنندگان فرآورده‌های نفت، گاز و پتروشیمی ایران تهیه و به بورس اعلام می‌شود، تأمین نمایند.

شرایط برای شرکت‌های خریدار؛ شرایط برای خریداران به نحوی باشد که به خرید روغن پایه عرضه‌شده از سوی پالایشگاه‌های روغن‌سازی متعهد شوند.

کلیه خریداران روغن پایه مکلف شوند، آمار تولید خود در سامانه بهین یاب را ثبت نمایند و در صورت عدم رعایت این موضوع، وزارت صنعت، معدن و تجارت نسبت به لغو مجوز خرید آنها از بورس اقدام نماید و همچنین، نسبت به ثبت اطلاعات تولیدی، توزیع، صادرات و موجودی انبار خود در سامانه جامعه تجارت و سامانه جامع انبارها اقدام نمایند.

جهت جلوگیری از تخلف، کلیه خریداران روغن پایه موظف شوند، کالای خریداری‌شده از بورس را صرفاً در خط تولید خود مصرف کنند و هرگونه خرید و فروش و تهاتر تحت هر عنوان در بازار، از طریق سایت‌های اینترنتی، فضای مجازی و همچنین حمل مواد اول خریداری‌شده به محلی به‌جز نشانی محل کارخانه خریدار (مندرج در پروانه بهره‌برداری) ممنوع شود و در صورت وجود تخلف، تخلفات موصوف به مراجع ذی‌ربط جهت برخورد قانونی ارجاع داده شود.

۷- مزایای طرح پیشنهادی مکانیسم عرضه روغن پایه (تصفیه اول) توسط اتحادیه اوپکس

۱- صادرات روغن پایه به صورت شفاف و صرفاً شامل مازاد نیاز تولید داخل خواهد بود و حتماً با رقابت ایجاد شده در رینگ صادراتی باعث افزایش منافع پالایشگاه‌های روغن‌سازی می‌شود. اگرچه ممکن است با منافع اشخاص مغایرت داشته باشد، اما منافع پالایشگاه‌های روغن‌سازی حداکثری می‌شود. از دلایل این امر می‌توان به موارد زیر اشاره کرد؛

- تصمیمات لحظه‌ای و مقطعی در خصوص خام فروشی و صادرات، شرایطی را به وجود می‌آورد که بازرگانی که در حوزه خلیج فارس فعالیت می‌کند، روغن پایه ایرانی را زیر قیمت بورس، به تولیدکنندگان داخلی پیشنهاد می‌دهد. مقایسه آمار قیمت فروش داخلی و صادراتی گریدهای SN500 و SN150 و برای استاک نشان می‌دهد که قیمت صادراتی روغن پایه از فروش داخلی ارزان‌تر است.

قیمت پایه عرضه در بورس کالا (دلار/تن)		قیمت پایانی در بورس کالا (دلار/تن)		قیمت انواع روغن پایه (دلار/تن)		انواع روغن پایه
چهار هفته گذشته	هفته منتهی به ۱۹ آگوست ۲۰۲۲	چهار هفته گذشته	هفته منتهی به ۱۹ آگوست ۲۰۲۲	چهار هفته گذشته	هفته منتهی به ۱۹ آگوست ۲۰۲۲	
۱۰۸۴	۱۰۷۲	۱۱۳۲	۱۰۷۲	۱۲۰۰-۱۲۵۰	۱۰۰۰-۱۰۵۰	روغن پایه SN500 FOB Asia
۱۱۲۲	۱۰۷۶	۱۱۴۸	۱۱۴۳	۱۰۴۰-۱۰۸۰	۹۲۰-۹۶۰	روغن پایه SN150 FOB Asia
۱۵۷۴	۱۵۶۰	۱۵۷۴	۱۵۶۰	۱۲۷۰-۱۳۰۰	۱۰۲۰-۱۰۵۰	روغن پایه برای استاک FOB Asia

Source: I.C.I.S; ime.co.ir, August 2022

- از آنجا که معاملات بورسی به روش تصفیه قبل از بارگیری انجام می‌شود، مشکل عدم وصول مطالبات حاصل از صادرات روغن پایه پالایشگاه‌ها برطرف می‌گردد.
- فروش روغن پایه در رینگ صادراتی کاملاً به صورت ارزی قابل انجام است و از این رو، پالایشگاه‌های روغن‌سازی دغدغه تأمین ارز را نخواهند داشت.

- ۲- با افزایش عرضه روغن پایه، سهم بازار شرکت‌های خصوصی به تدریج بیشتر شده و رقابت سالم در صنعت روانکارها منجر به نفع مصرف‌کننده و اعطاء امتیازات بیشتر از سوی تولیدکنندگان به بازار مصرف می‌شود.
- ۳- تأمین مواد اولیه (خوراک) موردنیاز واحدهای تولیدی صنایع پایین‌دستی به صورت منظم و در زمان‌های مشخص منجر به تقویت تولید، ایجاد اشتغال، تولید محصولات با ارزش افزوده بالا و ارتقاء صادرات می‌شود.
- ۴- شفافیت شرایط خرید و فروش و سهولت دسترسی مستمر واحدهای تولیدی به مواد اولیه موردنیاز، منجر به عدم ایجاد بحران در میزان عرضه روغن موتور در کشور می‌شود.